

Dějiny Německa

Helmut Müller, Karl Friedrich Krieger, Hanna Vollrath: Dějiny Německa. Přeloženo z německého originálu Deutsche Geschichte in Schlaglichtern. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995, 590 stran, ISBN 80-7106-125-5.

Nebývá častým jevem zabývat se v oblasti mezinárodních vztahů podrobnějším studiem a rozbořem historie jednotlivých států nebo významných událostí. Přitom je však obecně známo, že řada procesů a událostí současné mezinárodní situace má často své kořeny v hlubinách historického vývoje dané oblasti či země a bez jeho znalostí je obtížné je vysvětlit, natož pak najít konkrétní uspokojivá řešení. Lze to dokumentovat na příkladech konfliktů, vzniklých při rozpadu Jugoslávie, ale i na problematice severního Irsku a na řadě konfliktů bývalých svazových republik rozpadlého Sovětského svazu. V neposlední řadě má i problematika česko-německých vztahů své nepopiratelné historické kořeny, o čemž svědčí i pomalá, vytrvalá, obtížná, ale i velmi účelná práce společné komise historiků obou zúčastněných stran.

Znalost historie, v minulé době často opomíjená, anebo alespoň zanedbávaná, je však nutností nejen pro diplomaty všech odborností, ale též pro jakoukoli profesi, přicházející do styku se zahraničím. Tato znalost totiž vytváří předpoklady pro pochopení „genia loci“, mentality společnosti a jejich priorit a je klíčem k získání sympatií, a proto i ke kvalitnějšímu plnění úkolů v zájmu vlastní země.

Proto lze jen přivítat postupnou realizaci edice Dějiny států, vydávané nakladatelstvím Lidové noviny. Z dosud vyšlých publikací jsou pro českého čtenáře, vědecké pracovníky a diplomaty nesporně nejaktuálnější Dějiny Německa. I když je třeba přiznat, že i s ostatními evropskými státy spojují české dějiny určité styčné body, nelze to v žádném případě srovnat s rozsahem i obsahem řady časových úseků a dějinných událostí, které Češi i Němci přímo sdíleli a společně prožívali. Proto lze právě tuto publikaci považovat za prvořadou z celé edice a doporučit ji jako jeden ze studijních pramenů nejen pro studující oboru historie nebo mezinárodních vztahů, ale též pro žurnalisty a pro každého skutečného zájemce o získání přehledu o historickém vývoji sousední země. Může být zajímavá rovněž pro serióznější turisty, kteří před návštěvou cizí země nebo i po ní mají alespoň skrovnou ctižádost neprožít dovolenou jen jako odpočinek, ale využít ji i k získání přehledu a vysvětlení původu a symboliky pamětihodností, s nimiž se během svého pobytu v zahraničí setkali. Je totiž až zarážející, že lidé s průměrnou erudicí nemají zpravidla znalosti nejen o hlavní „uzlových“ bodech historie, ale ani o historických souvislostech celoevropského či regionálního významu.

Četba nebo studium publikace Dějiny Německa bude však klást poměrně značné nároky na pozornost a schopnost vnímat popisované a analyzované události v jejich kontextu a konfrontovat je s historií vlastní země. Kniha je obsahově příliš bohatá na to, aby mohla být přečtena jako beletrie. Bude žádoucí vracet se k jejímu obsahu podle aktuální potřeby a s pochopením pro složité vztahy jednotlivých historických jevů.

Z tohoto hlediska se nejeví jako příliš účelné číselné dělení jednotlivých kapitol, které nevysvětluje některé souvislosti, ale odkazuje na další očíslovanou kapitolu, případně na její dílčí úsek. To poněkud komplikuje možnost jednolitého posouzení příslušného období nebo důležitého jevu.

Souvisí to částečně i s množstvím uváděných faktů. Je jich tolik, že již nezbyvá mnoho místa na vysvětlování příčin, následků a souvislostí, a tím vznikají i zvýšené požadavky, kladené na analytické a syntetické schopnosti čtenáře. Přitom je nutné konstatovat, že se rozsah faktografie zvyšuje úměrně době historického vývoje. Zatímco dlouhá staletí prehistorie, germánské konfrontace s římským impériem a raného středověku zahrnují polovinu publikace, je období Druhé říše (tedy od roku 1871) a dále až po současnost věnována

téměř celá druhá polovina jejího rozsahu. Je to zřejmě dáno rozsahem a dostupností faktického podkladového materiálu a dokonalejším všestranným vědeckým zpracováním.

Hodnotu publikace výrazně zvyšuje kapitola dodatků, obsahující jak chronologický přehled významných událostí, tak i vyčerpávající přehled panovníků, prezidentů a říšských kancléřů, a to včetně dynastií jednotlivých dílčích historických zemí. Přehled české a slovenské, a to i překladové literatury k dějinám Německa, jakož i německé literatury, a to jak souborné, tak specializované, poskytuje možnost doplňujícího studia z různých pohledů. Nezbytný přehled zkratk a podrobný rejstřík pak uzavírají tuto potřebnou oblast.

Je nutné vyzvednout rovněž přísnou vědeckou pravdivost díla, které nepřipouští tendenční výklad a objektivně podává i smutné kapitoly německých dějin, především období Třetí říše v celé její zrůdnosti. Na druhé straně však v části věnované postupimské konferenci a dohodám, které z ní vzešly, není zmínka o závěrech, týkajících se odsunu německého obyvatelstva z Polska, z Československa a z Maďarska. Ty se objevují až v části s názvem Vyhnání, která je laděna poněkud jednostranně jako způsobená křivda bez poukazu na druhou světovou válku a na brutalitu německé okupace, která odsunu předcházela. Samotný název Vyhnání je nutně z hlediska porobených zemí považovat za neadekvátní.

To však již patří do problematiky zmíněných styčných bodů mezi německými a českými dějinami. Vyskytuje se zde několik prvků, které mohou českého čtenáře poněkud zarazit, pokud si neuvědomí, že z pohledu německých dějin jsou Země koruny české okrajovým teritoriem, i když na druhé straně někteří němečtí historici považovali Čechy za oblast, odkud přicházely zákeřné rány (Dolchstöße) proti říši. Lze si jen přát, aby i v současné době byla problematika sudetských Němců považována za okrajovou a nestala se příčinou nedorozumění s nedozírnými následky.

Českého čtenáře však poněkud zarazí mapka střední Evropy v období let 929–1125, na níž jsou Čechy i Morava uvedeny jako součást Svaté říše římské, ačkoli právě toto období je považováno za dobu vzniku Českého státu a s říší přes lenní vztah bylo více rozporů než kooperace. Na druhé straně nejsou však mezi vojsky, zúčastňujícími se rozhodující bitvy s maďarskými nájezdníky na řece Lechu v roce 955, zmíněny pomocné voje české, ačkoli jsou výslovně uvedena podle kmenů vojska německá.

Vcelku je v publikaci věnováno více pozornosti a přikládáno více významu Bavorsku, Sasku a později Prusku, ačkoli České království jim bylo významově, ne-li rovnocenné, pak spíše významnější. Není zde také například zmínka o česko-německých válkách v jedenáctém století za vlády knížete Vratislava a Svytlahy, ačkoli šlo o dlouhodobé spory, řešené z německé strany vojensky jak v Bavorska, tak i ze Saska ve formě kleští.

O malé pozornosti vůči českému prostoru lze hovořit i v kapitole o osídlování východních oblastí ve 12. a 13. století, ale především v části věnované Janu Husovi a husitství, kde je zcela nedostatečně uveden rozsah a vliv husitských válek, v nichž se angažovala v podstatě celá říše s pomocí vojsk dalších zemí, ovlivněných jak papežskou autoritou, tak i vlastními zájmy. Rozhodně to nemohl být v dané době jen okrajový problém a právě tento dojem vyvolává příslušná podkapitola publikace.

Naproti tomu je velmi reálně vyličená vláda Karla IV., jehož idealizace v českém pojetí dějin je uvedena na pravou míru v tom, že pozornost, věnovaná konstituování Zemí koruny české a jejich rozkvětu, vycházela z pohnutek uchování a maximálního posílení těchto rodových držav, které byly konstantní a dědičné, zatímco římsko-německé císařství bylo z hlediska dynastie variabilní záležitostí.

V publikaci lze poněkud postrádat hodnocení výsledků třicetileté války, která znamenala mj. i vytvoření velmocí, a tím ovlivnila i charakter politického vývoje Evropy na celá stáletí. Značná a odůvodněná pozornost je naproti tomu věnována osobě Albrechta z Valdštejna a jeho úloze v této největší válce 17. století.

V dalším pak styčné body v dějinách Německa a Čech v publikaci v podstatě mizí, zřejmě v souladu s upadajícím významem Českého království, které se stalo provinční oblastí Habsburské říše, a objevují se až ve smutné době Třetí říše a okupace v letech 1939–1945.

Je tomu tak přesto, že až do zániku Svaté říše římské v roce 1806 zde historické souvislosti byly alespoň v rámci výkonu císařské funkce habsburského domu.

Za objektivní, věcnou, ale přesto vystihující ducha doby lze označit závěrečnou kapitolu o vývoji po sjednocení Německa v letech 1990–1995, která je výrazně zaměřena na nutnost řešení česko-německých vztahů v nové mezinárodní situaci. Úkolu zpracování této kapitoly se velmi dobře zhostila dr. Ivona Řezanková, CSc. A na této kapitole je poznat, že již nejde pouze o překlad, ale o původní práci.

Právě na překladu předchozích kapitol se však objevují některé otázky. Přes jeho nesporně vysokou kvalitu je poněkud překvapivé převzetí jména Fridrich i do češtiny, ačkoli mělo být do češtiny přeloženo jako Bedřich. Vzniká tak zajímavá symbióza z počestného Fridrich (bez německé dvojhlásky ie!) a českého Vilém místo německého Wilhelm.

Ve vojenské terminologii najdeme některé dílčí nedostatky. Je například používán termín velitel štábu místo náčelník štábu anebo vrchní velitel vojska místo správného vrchní velitel pozemních vojsk (Oberbefehlshaber des Heeres).

To však nic nemění na celkové hodnotě díla, jelikož není možné žádat, aby překladatel pronikl do všech nuancí jednotlivých odborných oblastí v tak mnohostranné problematice.

Závěrem je možné konstatovat, že publikace Dějiny Německa představuje souhrnný a vyčerpávající přehled o vývoji německých dějin, přináší veškerou potřebnou faktografii a tvoří opěrnou konstrukci pro získávání dalších poznatků v této oblasti. Není sice encyklopedií, ale čtenář v ní najde vše, co potřebuje, včetně animace pro další prohlubování znalostí a objasňování souvislostí dějinného vývoje. U českého čtenáře pak poněkud ochladí jeho představy – pokud je vůbec má – o výjimečném postavení jeho země v kontextu evropských dějin.

Na druhé straně však hlubší zamyšlení nad mezinárodními vztahy v kontextu dějinného vývoje přináší poznatek, že přes všechnu snahu o rovnoprávnost hrála vždy rozhodující roli nerovnost jednotlivých subjektů. Stát nebo říše, která měla výhody geografické i demografické velikosti, ekonomické výkonnosti, geostrategické polohy a v neposlední řadě vojenské síly, ještě nikdy v dějinách neváhala těchto výhod využít. A to by mohlo být mementem i pro současný vývoj mezinárodních vztahů v kterékoli části moderního světa.

Milan Štembera